

Värmdö kommun

Besöksadress: Skogsbovägen 9-11

Postadress: Värmdö kommun

134 81 Gustavsberg

08-570 470 00

varmdo.kommun@varmdo.se

www.varmdo.se

Skärgårdspaketet

Rapport

Dokumenttyp	Rapport
Diarienummer	2024KS/0727
Datum	20240814
Handläggare	Anna Gabrielsson

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Omfattning och avgränsning	3
Inriktningsbeslut Skärgårdspaketet	3
Att identifiera behoven	4
Stöd i dialogerna	4
Övergripande områden identifierade	5
Prioriterade områden	6
Verkställighet	7
Pågående projekt som använder strukturen	7
Utredningar som behöver initieras	9
Nästa steg	12

Sammanfattning

Rapporten syftar till att klargöra och återrapportera till KS och övriga nämnder vad uppdraget att ta fram ett Skärgårdspaketet har resulterat i.

Rapporten visar hur strukturen för arbetet med Skärgårdspaketet har formats, vilka projekt som bör använda den strukturen samt vilka projekt som behöver initieras av nämnderna för att arbeta med frågorna. Ett viktigt nästa steg är att identifiera vilken avdelning som bör äga respektive fråga samt att budgetmedel tillsätts vid behov för att genomföra utredningar och projekt.

Bakgrund

I syfte att upprätthålla en livskraftig skärgård och möjliggöra för fler fastboende på och kring våra kärnöar har förvaltningen fått i uppdrag att ett skärgårdspaket tas fram i samråd med boende i skärgården.

Syfte

Skärgården har under lång tid haft en negativ befolkningsutveckling samtidigt som både kommunala och regionala mål är att ha en levande skärgård och en aktiv landsbygdsutveckling.

Syftet med Skärgårdspaketet är att arbeta systematiskt för att vända trenden och få en ökande befolkning och därigenom en levande skärgård.

Rapporten sammanfattar inom vilka områden kommunen behöver göra insatser för att öka antalet permanentboende.

Omfattning och avgränsning

Rapporten redovisar vilka områden samt vilka nämnder som är berörda av de önskemål som framkommit i dialog med skärgårdsborna. Rapporten presenterar också förslag på struktur för vidare arbete.

Rapporten har inte med någon kostnadsuppskattning för genomförande och är inte en handlingsplan. Respektive nämnd behöver arbeta vidare med sina områden i dialog med förvaltningen för att säkerställa verkställighet.

Inriktningsbeslut Skärgårdspaketet

Arbetet med att ta fram behoven har skett enligt inriktningsbeslut.

”Skärgårdspaketet ska bidra till fler fastboende i skärgården och ett livskraftigt skärgårdssamhälle. Arbetsmetod kommer främst vara att genomföra dialog, i första hand med de fast boende, men även med olika intressenter som fritidsboende, näringslivet, länsstyrelsen, region Stockholm, Skärgårdsstiftelsen,

grannkommuner med flera. Dialogerna kommer att ske utifrån olika sakområden som utgår från det kommunala uppdraget.

Fokus för arbetet är att för varje kärnö inklusive kringöar utreda vad som är de största behoven och vilka utmaningarna är för att fler ska bosätta sig i skärgården. En central uppgift inom ramen för skärgårdspaketet är att etablera olika forum för dialoger med intressenterna.”

Att identifiera behoven

För att genomföra dialogen har en struktur behövts etableras. Strukturen bidrar till att skapa tydlighet över de roller som finns samt att vara transparent mot förvaltning och ö-bor kring vilka som träffas för att genomföra dialogmöten.

Varje ö har valt en förening, eller annan lokal samarbetsstruktur, som representerar dess permanent- och deltidsboende. Denna organisation har sammanställt de önskemål och behov som finns via olika processer för att förankra synpunkterna och åsikterna som ska framföras till kommunen. De har under hösten 2023 fått möjlighet att framföra sina synpunkter och önskemål till kommunalråden.

Stöd i dialogerna

Parallellt med arbete att genomföra behovsanalys skapades också två andra dialogstrukturer: det interna skärgårdsforumet och dialogstödsgruppen för Skärgårdspaketet.

Det interna skärgårdsforumet är ett forum för tjänstemän med specialistkompetens inom områden som har en direkt, eller indirekt, koppling till skärgårdsfrågor, ex. avfallschef, skolchef, näringslivsutvecklare, lokalstrateger etc.

Dialogstödsgruppen består av representanter från respektive ö som har fått förtroendet att föra öns talan i gruppen samt att återkoppla till boende med information från dialogmöten. Därutöver deltar ordförande från SIKO¹ samt ordförande från SRF². Gruppen har varit ett stöd i framtagande av underlag och planering av möten och är ett fortsatt stöd i dialogmöten kopplade till specifika ämnesområden.

Arbetet har letts av en styrgrupp bestående av kontorscheferna för utbildning, samhällsbyggnad, vård och omsorg samt kultur och fritid där kultur och fritidschefen har fått i uppdrag av kommundirektören att ha en styrande roll. Ansvarig för skärgårdspaketet är föredragande på styrgruppsmötena.

¹ Skärgårdarnas intresseföreningars kontaktorganisation

² Skärgårdarnas riksförbund

Struktur för fortsatt arbete

Utifrån de dialoggrupper som har skapats har en struktur beslutats som gynnar dialog på olika plan och som kommer vara grunden för det fortsatta arbetet.

1. **Struktur för dialog och samråd** - informella möten
 - a) Dialogstödsgruppen - *direktkontakt med skärgårdsborna*
 - b) Interna skärgårdsforumet - *förankring hos tjänstemännen med specialistkompetens*
 - c) Styrgruppen - *förankring hos kontorscheferna*
 - d) Dragningar för kommunalråd vid behov - *direktkontakt med politikerna*
2. **Struktur för verkställighet** - beslut tas i ordinarie mål- och budgetprocess

Den informella strukturen är ett stöd till förvaltningen och den viktigaste delen är att strukturen erbjuder ett enkelt och smidigt sätt att föra dialog med skärgårdsborna. Övriga forum är till för att förankra och sprida information om pågående projekt och utredningar internt.

Övergripande områden identifierade

Totalt har 26 olika områden identifierats som kommunen behöver arbeta vidare med för att öka antalet permanentboende, de kan kategoriseras under sju olika rubriker där bostäder och fungerande skola har en högre prioritering än övriga punkter.

- Fler bostäder/lägenheter och effektivt nyttjande av kommunens fastigheter
- Fungerande skolgång
- Vatten och avlopp
- Transporter
- Skärgårdslots
- Samsyn regionalt kring utveckling av kärnöar
- Marknadsföring av skärgården
- Klassas som glesbygd
- Bredband Svartsö

Prioriterade områden

Översikt pågående projekt/kommunala ansvarsområden som ska använda strukturen som stöd i kontakt med skärgårdsborna:

- Bostäder Möja
- Bostäder Svartsö
- Kommunala fastigheter, inventering av behov
- Regional samsyn
- Transporter
- Avfallshantering, inkl. förpackningsinsamling
- Trygghetspunkter

Utredningar som behöver göras med strukturen som stöd för dialog med skärgårdsborna samt kontorsövergripande samverkan:

- Skolskjuts (ekonomisk, trygg, effektiv) och transporter i tjänst
- Skärgårdslots
- Marknadsföra att bo i skärgården
- Stöd i bygglovsfrågor, naturvärdesinventeringar m.m.
- Större kommunalt ansvar för VA på kärnöarna
- Stöd kring VA mot boende
- Folkbokföring
- Klassas om glesbygd
- Näringslivsfrågan
- Bredband Svartsö
- Transporter i tjänst (båttaxi)
- Lokal hemtjänst

Övriga områden som bevakas och lyfts när så är möjligt:

- Besökare och turism
- Bostäder Nämdö
- Bostäder Runmarö
- Legala förutsättningar att driva byskolor
- Personalsituationen på skolan
- Systematiska dialoger
- Aktiv fritid

Verkställighet

Verkställighet sker i ordinarie mål- och budgetprocess samt verksamhetsplaner där respektive nämnd äger sina frågor och budget kopplade till utredningar och utförande.

Nedan följer en tydligare förklaring kring vad varje område innebär och vilka nämnder som äger frågorna. Många av frågorna hanteras inom löpande verksamhet eller uppdrag som redan har givits till förvaltningen. Många av frågorna är komplexa och kan behöva samarbete över både nämnd och kontorsgränser.

Pågående projekt som använder strukturen

Bostäder Möja samt bostäder Svartsö

Det är svårt för äldre att stanna kvar på ön då de inte kan bo kvar i sina hus men inte har någonstans att flytta, det är svårt för unga att hitta bostäder när de vill flytta hemifrån och det är svårt för personer som vill testa på att bo i skärgården som letar efter ett instegsboende. Förvaltningen har därför fått i uppdrag att utföra markanvisningsprojekt på de kärnöar som anses lämpliga. Förvaltningen förordade att kommunen genomför markanvisning på Svartsö och Möja utifrån att det fanns bäst förutsättningar där. Beslut om att teckna markanvisningsavtal togs av KS i juni 2024.

Målsättningen är att markanvisningen ska tillskapa permanentbostäder, i form av till exempel lägenheter eller mindre parhus som passar de som önskar ett permanentboende.

Ansvarig nämnd: KS

Kommunala fastigheter, inventering av behov

Kommunen äger ett begränsat antal fastigheter på kärnöarna, många kopplade till skollokaler och hembygdsgårdar, men även obebyggda fastigheter och tomter som används för återvinning och avfall. Det finns ett önskemål att dessa fastigheter kommer ö-borna till gagn för att maximera nyttan. Att hantera önskemål direkt från ö-borna behöver hanteras av respektive kontors lokalsamordnare, men också sammanställas till en helhet för respektive ö/fastigheter. Exempelvis finns det flera olika önskemål kring hur den tomställda skolan på Sandhamn bör hanteras, som berör både förskola, kultur och fritid samt näringsliv, på Nämndö finns önskemål att etablera ett aktivitetshus på kommunal mark som i dagsläget räknas som en skoltomt. Då det saknas processtöd för att hantera detta som ett samlat ärende behöver förvaltningen se över hur man driver multifunktionella behov som berör flera nämnder. Önskemålen ska samlas in via dialog enl. beslutad struktur för skärgårdspaketet.

Ansvarig nämnd: KS samt Tekniska nämnden

Regional samsyn på utvecklingen

För att lyckas vända trenden med den vikande befolkningen behövs ett samlat grepp från region, länsstyrelsen och kommun när det gäller utvecklingsfrågor på kärnöarna. Det berör exempelvis syn på konflikter mellan riksintressen som höga natur och kulturvärden jämfört med bostadsutveckling, syn på avsättning som primär källa till dricksvatten samt syn på vad en levande skärgård innebär kopplat till utveckling. Utan samsyn begränsas möjligheten för kommunen att ge bygglov till bostadsprojekt som gynnar permanentboende samt och verksamhetslokaler som gynnar det lokala näringslivet. Dialog behöver föras med Region Stockholm och Länsstyrelsen.

Ansvarig nämnd: KS

Transporter

För att bo och leva i skärgården behöver möjligheten att ta sig till och från ön ses över. Frågan ägs av Regionen, men kommunen behöver ge en samlad bild av behovet för att stärka upp ö-bornas yttrande och dialog med Regionen. Exempel på utmaningar som behöver beaktas är att bussar och båtar funkar i en obruten kedja, att vissa turer bör vara snabbturer från kärnöarna, att öar med bofasta som saknar reguljärtrafik behöver få någon typ av kompletteringstur, samt att Björkvik utreds som hållplats för vissa turer med anpassat tonnage med möjlighet att där ta buss in till stan samt att det ska vara möjligt att genomföra ett besök eller möte i stan 9-17 utan att behöva övernatta i stan.

Ansvarig nämnd: KS

Avfallshantering, inkl. förpackningsinsamling

Ett återkommande önskemål är att avfallshanteringen ses över. Det är en mångfald av frågor som både gäller sopor från besökare, förpackningsinsamling, bioavfall, grovsopsbåten, vilka sopskjul som finns, återvinningscentraler etc. Idag saknas en samlad bild av behov och framtidsvision och ny lag om kommunens ansvar för fastighetsnära förpackningsinsamling ställer också nya krav.

Att hantera avfall är ett kommunalt uppdrag där Skärgårdspaketet framför allt bidrar till dialog mellan avfallsenheten och de boende.

Ansvarig nämnd: Tekniska nämnden

Trygghetspunkter

Säkerhetsenheten arbetar med ett kombinerat uppdrag att säkerställa samarbete med civilsamhället samt att identifiera och utveckla platser att kunna aktivera vid kriser, ex. stormar som gör ön strömlös. Projektet knyter också an till Regionala sk. SOT-punkter. Utveckling av platserna har påbörjats dialog med ö-bornas via skärgårdspaketets struktur.

Ansvarig nämnd: KS

Utredningar som behöver initieras

Skolskjuts samt transporter i tjänst

Kommunen betalar årligen stora summor i båttaxi för skolskjuts, hemtjänst samt platsbesök på öarna i samband med att tjänstemän har uppdrag att utföra. Dessa upphandlingar behöver samordnas och utredas för bästa kostnadseffektivitet. Även alternativ som båtar i egen regi bör utredas. För skolskjuts är det även en fråga om regional samordning med kollektivtrafiken, vilka förutsättningar det finns för barn att åka med Waxholmsbolagets båtar och hur dessa båtar passar med skolans tider. Senaste årets svåra isläge har också satt fokus på extraordinära insatser som svävare och vad det innebär kostnadsmissigt. Berörda kontor är Utbildning, Samhällsbyggnad samt Vård och omsorg som har insikt i behov och utmaningar.

Ansvarig nämnd: KS

Skärgårdslots

I behovsinventeringen lyftes från flera öar, och i olika sammanhang, behovet av någon som är extra insatt i skärgårdens förutsättningar på förvaltningen och som kan stötta i dessa frågor. Det önskades också någon som kan vara skärgårdsbornas ingång till förvaltningen och ge stöd i vem som de ska kontakta i vilken fråga då frågorna ofta inte har en tydlig ägare utan är komplexa och kräver engagemang och kunskap från flera enheter. Ansvarig för skärgårdspaketet har delvis tagit den rollen och stöttar både förvaltning och boende i skärgården i högt och lågt. En skärgårdslots kan också representera kommunen i regionala sammanhang där skärgårdens utmaningar lyfts och diskuteras. För att dialogstrukturen ska fortsätta långsiktigt behöver den arbetas in i kommunens ordinarie rutiner.

En utredning behövs huruvida en sådan roll bör tillsättas permanent, vad de skulle innebära ekonomiskt samt var en sådan tjänst borde ligga organisatoriskt. Gärna med en omvärldsbevakning hur andra kustkommuner arbetar med skärgårdsfrågor. Förvaltningen har i dagsläget tilldelat en halvtidstjänst att arbeta med skärgårdspaketet fram till 2026.

Ansvarig nämnd: KS

Marknadsföra att bo i skärgården

För att fler ska ta steget och flytta ut i skärgården behöver det bli lättare att informera om förutsättningarna och fördelarna med att bo i skärgården. Speciellt önskar vi lyfta Möja och Svartsö när markanvisningarna går över i en exploateringsfas. Det finns fördelar med att driva denna fråga regionalt då det inte är säkert att potentiella inflyttare vet vilken kommun de olika kärnöarna befinner sig i. Ett bra exempel är www.hejhemby.com och www.tasteget.nu som lockar till inflyttning till Tornedalen resp. Jämtland och Härjedalen. I önskemålet ligger även att stötta öarna med en struktur att marknadsföra hus som är till

uthyrning för dem som vill testa på att bo och arbeta i skärgården, hur detta ska ske behöver utredas. På Sandhamn har ett projekt inletts som går under namnet "Seastar" som bör införlivas i projektet

Ansvarig nämnd: KS

Stöd i bygglovsfrågor

Det är svårt för en lekman att veta alla regler kopplade till riksintressen, höga naturvärden, höga kulturvärden etc. vilket gör att en bygglovsprocess upplevs svår, dyr och krånglig. Skärgårdspaketet kan stötta i dialog med boende för att utforska vad som skulle kunna göras för att underlätta för de som söker bygglov. För att underlätta processen med nybyggnation på kärnöarna har beslut fattats att testa bygglov direkt utan att först göra en detaljplan.

Ansvarig nämnd: Bygg- miljö- och hälsoskyddsnämnden

Större kommunalt ansvar för VA på kärnöarna

Kommunens ansvar för VA regleras i lagen om allmänna vattentjänster och i dagsläget ingår inte skärgården i verksamhetsområdet för kommunalt VA, undantaget Sandhamn, utan ö-borna behöver skapa egna lösningar som godkänns av Enheten för enskilt vatten och avlopp. I den VA-plan som VA-enheten följer är PFO-områden i fokus och det finns inga beslut om att arbeta med att utveckla kommunalt VA i skärgården.

Då öarna är utpekade som utvecklingsområden både i ÖP och i Havs- och kustplanen finns det skäl för kommunen att se över hur den kan stötta i VA-frågan. Brist på vatten är avgörande för vilken utbyggnad som kan ske och hantering av avlopp är viktigt för att uppfylla målbilden i Vattenplanen. Projekt i andra kustkommuner visar på bredden av lösningar som är möjligt med olika typer av gemensamma reningsverk, avsaltat vatten som hel- eller som dellösning, kommunalt VA, kommunalt VA framdraget till en anslutningspunkt etc. Olika öar har också olika behov av lösningar utifrån de lokala utmaningarna och förutsättningarna. Det här behöver kartläggas och utredas. Mest akut är vattensituationen på Sandhamn där det finns kommunalt VA, men där vattnet inte räcker till under sommarmånaderna vilket begränsar möjligheterna bygglov både till permanentbostäder och personalbostäder.

Ansvarig nämnd: KS

Stöd kring VA-frågor/Enskilt avlopp mot boende

I samband med inventeringen av enskilda avlopp som genomförts har det uppstått frågor hos de boende vad som händer i nästa fas och vilket stöd man kan få från kommunen kring olika lösningar.

KS har gett ett uppdrag till förvaltningen att utreda hur kommunen kan stötta med rådgivning kring enskilda ärenden. Tidigare fanns en upphandlad konsult och utredningen kommer titta på hur det här behovet bäst tillgodoses.

Därutöver har enheten för enskilt vatten och avlopp arbetat i linje med resultatmålet Ett gott bemötande i kontakt med kommunen, där de ska underlätta för medborgare att få stöd i sin tillståndsprocess utan att ge rådgivning om specifika tekniska lösningar. Utifrån önskemål som framförts i Skärgårdspaketet har en informationsinsats genomförts under våren 2024 som togs fram i dialog med Runmarö Intresseförening och uppskattades mycket av de boende. Om det ska skalas upp och upprepas för fler områden behöver formatet utredas och arbetssättet prioriteras inom budgeten för 2025.

Ansvarig nämnd: KS samt BMHN

Folkbokföring

En utmaning för kommunen är att många som deltidsbor, och även heltidsbor, i kommunen inte är skrivna här trots att de tillbringar mer än 50% av sin dygnsvila här. Orsakerna är flera, främst kopplat till att man har behov av en övernattningslägenhet i stan eller har kvar en lägenhet även om man till största delen är ute i skärgården och för att få behålla den krävs det att man är skriven där. Det här minskar skatteintäkterna för kommunen och ger inte en rättvisande bild av hur många som bor i skärgården. Det kan också handla om ren okunskap om regler för folkbokföring. En utredning behöver visa vilka orsaker det finns och vad som går att göra i frågan.

Ansvarig nämnd: KS

Klassas om glesbygd

För att kommunen ska få rätt ersättningar, föreningar och företag kunna söka rätt bidrag och att näringslivet ska få de fördelar det innebär att verka i glesbygd behöver skärgården klassas som glesbygd i alla sammanhang. Idag klassas den ibland som glesbygd och ibland som storstadsregion. Frågan behöver lyftas både i regionala och nationella sammanhang.

Ansvarig nämnd: KS

Näringsliv

En levande skärgård behöver ett aktivt näringsliv. Skärgårdens företagare har inte alltid samma utmaningar som de som verkar på fastlandet. Det kan handla om gods- och persontransporter, sophantering, kompetensförsörjning, personalbostäder, begränsningar i strandskydd m.m. Utredning och mer kunskap behövs hur kommunen kan ge skärgårdens företagare det stöd som de behöver för att ha möjlighet att bedriva sin verksamhet.

Ansvarig nämnd: KS

Bredband Svartsö

Det företag som har fått bidrag från PTS att anlägga fibernätverk på den delen av Svartsö som ännu saknar fiber visar inga tecken på att vilja gå vidare med investeringen. Kommunen behöver bevaka frågan och lyfta den i regionala och

nationella sammanhang hur det går att stötta områden där marknaden inte klarar av att leverera fiberutbyggnad. Det är ett område i mellanskärgården där det behövs någon form av extra stöd, övriga kärnöar har fiber.

Ansvarig nämnd: KS

Lokal hemtjänst

De som arbetar i skärgården inom hemtjänst utgår i de flesta fall från Djuröhemmet vilket innebär både utmaningar kring kostnader för båttaxi samt problem att ta sig runt på ön med någon typ av fordon. Det är en utredning gjord kring olika alternativ, men något beslut är inte fattat. Frågan påverkar kostnaden för hemtjänst för kommunen men kan också möjliggöra nya arbetstillfällen för de som bor i skärgården. Befolkningsstatistiken pekar på en ökad åldrad befolkning varför det är viktigt att arbeta vidare med frågan.

Ansvarig nämnd: VOK

Allmänt dialogstöd

Det är svårt att förutse exakt vilka behov som uppstår i övriga frågor som rör skärgårdens utveckling och utmaningar. En riktlinje bör vara att alla frågor där det är lämpligt och möjligt med dialogmöte med skärgårdsborna bör skärgårdspaketet struktur användas i mesta möjliga mån. Dialogstödet är resursmässigt kopplat till frågan om kommunen ska ha en s.k. "Skärgårdslots",

Ansvarig nämnd: KS

Nästa steg

Rapporten visar på behov som behöver en åtgärd, antingen i form av en utredning, tillsättande av resurser eller utser en ansvarig enhet/avdelning som driver frågan vidare. Nämnderna ansvarar för att tydliga uppdrag ges till förvaltningen och att resurser finns för att arbeta med frågorna. Uppföljning av skärgårdspaketet sker på samma sätt som andra uppdrag som nämnderna har.